

EVROPSKÁ KRIZE A LIMITY ČÍNSKÉ PODPORY

6. 12. 2011

VILÉM SEMERÁK

Zájem mnoha evropských politiků se v posledních měsících upíná k Číně, která by mohla být investorem, který má dost prostředků ke stabilizaci eurozóny. Jakkoliv se jejich argumenty zdají být logické, Čína zřejmě nebude ochotna brát roli spasitele Evropy, který by byl ochotný nakupovat obligace problémových zemí ve velkém rozsahu či dokonce investovat do společných evropských obligací.

Mezi evropskými politiky a úředníky se v posledních měsících šíří zajímavá myšlenka poskytující na první pohled možné východisko z akutní fáze evropské dluhové krize. Evropa potřebuje najít někoho, kdo by byl schopný nabídnout finanční prostředky a nakoupit za rozumných podmínek obligace vydané buď zeměmi, které se dostaly do problémů (s případnými garancemi zbytku eurozóny), nebo přímo stabilnější částí eurozóny. Měl by to být někdo, kdo sám není pod tlakem finančních trhů kvůli vysokým deficitům a komu na přežití EU záleží.

Mohla by tímto zachráncem být Čína? Přinejmenším na první pohled se zdá, že ano. Tato ekonomika prošla první fází krize bez výrazného zpomalení a v roce 2010 opět dosáhla růstu HDP přes 10%. Navíc má k dispozici pověstné devizové rezervy, které jsou s objemem přes 3.2 biliónu USD¹ nejvyšší na světě, a svoji makroekonomickou nerovnováhu se snaží řešit investicemi v zahraničí prostřednictvím vlastních suverénních fondů (China Investment Corporation, CIC²). V nedávné minulosti Čína také příliš investovala do amerických obligací, což by mohlo naznačovat zájem o diverzifikaci. Čína se již ostatně v posledních letech k určitým (zatím opatrnějším) investicím do evropských obligací odhodlala. EU je navíc pro Čínu významným obchodním partnerem, v roce 2010 se na exportech čínské zboží podílely trhy EU 19.7% procenty a na dovozech 12%.³ EU tak byla největším exportním trhem a druhým největším zdrojem dovozů, takže dramatické oslabení eura vůči yuanu by na čínskou ekonomiku mohlo mít velmi neblahý vliv. Z pohledu evropských politiků se navíc zdá, že by příští světový hegemon měl mít zájem o spolupráci s vyspělým spojencem typu EU, případně by se měl snažit využít svoji ekonomickou moc a naklonit si Evropu více ve svůj prospěch. Do určité míry je v tom může utvrzovat i průběh oficiálních návštěv do Číny, které jsou většinou podstatně okázalejší a zajímavější (a přijetí státníků alespoň na první pohled vřelejší) než suchá byrokratická diplomacie v rámci EU.

Není tedy příliš velkým překvapením, že se objevují pokusy přesvědčit Čínu o nutnosti aktivně se podílet na sanaci eurozóny. Šéf EFSF Klaus Regling navštívil Peking na konci října, francouzský prezident Sarkozy při té příležitosti poznamenal, že „pokud se Číňané, kteří mají 60% globálních rezerv, rozhodnou

¹ Údaje Reuters a People's Bank of China z října 2011.

² CIC nyní spravuje fondy ve výši cca 410 miliard USD.

³ Data WTO Trade Profiles.

investovat do eur místo do dolarů, proč odmítat?⁴ Současně odmítl, že by to mohlo mít nějaký negativní dopad na nezávislost EU. O čínské peníze – ať už jako pomoc celé EMU či jako východisko z nouze pro vlastní problémy – projeví zájem i jiní. Např. Itálie pozvala v září 2011 do Říma zástupce CIC a SAFE,⁵ ve snaze přesvědčit je, aby investovali do italských obligací.

Máme tedy očekávat, že Čína se stane chrabřím rytířem, který osvobodí Evropu od aktuální dluhové krize? Či snad dokonce novodobou čínskou verzi Marshallova plánu? Domnívám se, že nikoliv. Čína sice bude pokračovat v menších nákupech evropských obligací a především ve veřejné prezentaci tohoto úsilí, zatím ale není příliš pravděpodobné, že by se rozhodla účastnit úsilí na záchranu eurozóny ve větším rozsahu. Důvodem pro tuto skepsi jsou jednak ekonomické faktory, jednak strategické důvody a dlouhodobé směřování čínské zahraniční politiky.

Pokud jde o ekonomické faktory, čínská situace je složitější než se na první pohled může zdát. Podle některých odhadů ji může příští rok hrozit zpomalení,⁶ které by v zemi s relativně slabým finančním sektorem uvyklé rychlým tempům růstu mohlo mít velmi vážné následky. Čína také v současné době čelí vyšší inflaci a rostoucí regionální i příjmové nerovnosti. Ač je čínská vláda pod výrazně menším tlakem veřejnosti a médií než vlády západní, přesto nezištně „věnovat“ v této situaci velkým objem prostředků na záchranu bohatších zemí, které současně často Čínu kritizují a neberou ohled na její vlastní zájmy, nemusí být pro čínskou veřejnost snadno stravitelné. Navíc je nabídka jiných možností jak efektivně investovat volné prostředky v současné době značná – proč by tedy Čína měla investovat do evropských vládních obligací nebo společných eurobondů, pokud jí EMU nenabídne skutečně výhodné podmínky? Zvláště pokud se již jednou Čína s nákupem obligací spálila?

Zajímavou otázkou jsou i preference těch, kdo o alokaci čínských prostředků rozhodují. Pokud jde o čistě ekonomická hlediska, zdá se být čím dál tím pravděpodobnější, že Čína bude rizika a výnosnost hodnotit podobně jako američtí investoři. Např. CIC totiž v minulých dvou letech využila krize amerických finančních trhů a snažila se do CIC přetáhnout zkušené experty se vzděláním a praxí z USA.⁷ Pokud jde o politické vlivy na strategii těchto fondů, je nutné se krátce věnovat čínské dlouhodobé zahraničně-politické perspektivě.

Čínská zahraniční politika vykazuje přes společenské změny poměrně konzistentní dlouhodobé rysy, je zajímavé konfrontovat⁸ některé prvky dnešní politiky např. s politickými doporučeními z doby dynastie Ming.⁹ Čína sebe sama pokládala za kulturu unikátní a nadřazenou ostatním. Státy, které nerespektovaly čínskou kulturní nadřazenost a hodnoty, byly pokládány za barbarské a zajímaly Čínu pouze jako případná bezpečnostní hrozba¹⁰ V tradičním pojetí se Čína nesnažila o další rozšiřování přímého vlivu do těchto teritorií (či dokonce na další kontinenty) vojenskými prostředky, s ohledem na předpokládanou vlastní výjimečnost a velikost s nimi nevstupovala ani do tradičních aliancí. Podstatně efektivnější bylo snažit se o to, aby potenciální nepřátelé byli dostatečně nejednotní a nebyli tak schopni udolat Čínu společným úsilím. Ideálním řešením bylo vmanipulovat „barbary“ do vzájemných konfliktů a půtek, které by jim znemožňovaly působit problémy čínskému státu. Vzdálení „barbaři“ typu Evropanů byli dříve z tohoto pohledu velmi nezajímaví. Čínská „reálpolitika“ se také typicky vyhýbala eskalaci situací do formy

⁴ Citováno podle „EU bailout fund chief Klaus Regling travels to China to ask for help“, Telegraph, 27. října 2011.

⁵ State Administration of Foreign Exchange, agentura spravující čínské devizové rezervy.

⁶ Např. UBS nyní očekává růst Číny v roce 2012 na úrovni 8.3%. Zdroj: UBS cuts China growth outlook amid global slowdown.

⁷ Viz např. CIC goes on global hiring spree. China Daily, June, 18th, 2009.

⁸ Extrémně zajímavě tak činí např. (Kissinger, 2011).

⁹ Dynastie Ming vládla Číně v letech 1368-1644.

¹⁰ Případně jako obchodní partner, pokud by však měli co nabídnout.

konfliktů, typičtější bylo postupné a dlouhodobé budování strategické výhody, tak aby řešení výhodné pro Čínu bylo nakonec tím zbývajícím možným.¹¹

Co takové pojetí zahraniční politiky znamená pro současnost a pro vztahy s EU? Prvním důsledkem vlastního zdůrazňování národní kultury a nedůvěry k různým typům aliancí je skutečnost, která je pro evropské politiky a veřejné mínění často překvapivá, ač se s ní do určité míry setkávají např. i v americkém pojetí zahraniční politiky. EU je z tohoto pohledu nepříliš důvěryhodnou a potenciálně nestabilní strukturou, protože není ani národním státem ani federací s jednotným vedením a vládou (jako byl např. SSSR). Rozpad EU/EMU by pro Čínu mohl být krátkodobou ekonomickou nepřijemností, ale v zásadě by se nejednalo o nic překvapivého. Čínská veřejné i odborné mínění se tak má tendence na EU dívat spíše s despektem a EU není pokládána za skutečného hráče na poli mezinárodní politiky. Proto se Čína více věnuje bilaterálním vztahům s Německem či Francií, než rozvoji vztahů s EU. Proto taky není možné očekávat přílišné nadšení pro projekt obligací, který by garantovala EU/EMU či evropské země společně. Z pohledu Číny by takové garance neměly velkou váhu. Pokud by se tedy Čína měla výrazněji zapojit, spíše by to byly investice do obligací jednotlivých států nebo investice do reálných aktiv v rámci privatizačních programů.

Druhým důsledkem tohoto přístupu je relativní strategická nevýznamnost Evropy jako takové (tedy i Německa, Francie a dalších zemí¹²) ze současného čínského pohledu. Evropské země by se staly zajímavými pouze, pokud by byly schopny hrát roli protiváhy jiným „barbarům“, kteří by ohrožovali bezpečnost Číny. Tento scénář zatím není reálný – akutní hrozba tohoto typu v současné době není¹³ a i pokud by byla, evropské země tuto roli hrát nebudou a ani toho nejsou schopné.¹⁴ Současná krize a ukázka ekonomické slabosti navíc snížila vážnost a atraktivitu západního světa jako takového, což spíše dále podpoří vědomí čínské výlučnosti a sníží zájem o spolupráci s Evropou.

Výsledek je prostý – z geopolitického pohledu není EU pro Čínu příliš zajímavá a Čína nemá kromě cenové konkurenceschopnosti vlastního exportu do Evropy a případných šancí získat zajímavá aktiva ve výprodeji evropských firem (Volvo) či při privatizaci státního majetku motivaci příliš se řešení evropských problémů věnovat.

Z tohoto důvodu očekávám, že se sice o čínské roli bude dále mluvit, čínské firmy se budou dále pokoušet o akvizice v Evropě, čínská vláda či CIC občas přikoupí obligace dalších evropských zemí (zejména potom obligace, u kterých nehrozí velké ztráty), ale Čína nebude ochotna hrát roli zachránce Evropy. Evropští politici by si měli uvědomit, že žádná snadná a levná záchrana není na cestě a že je nutné skutečně EU a EMU podstatně zreformovat.

¹¹ Více viz (Kissinger, 2011).

¹² Zejména těch, které nejsou stálými členy RB OSN.

¹³ Výjimkou by se mohla stát situace, kdy by se více zaktivizovala India a Rusko.

¹⁴ Ostatně zkušenost s vlastnictvím amerických obligací byla pro Čínu poučením i v této oblasti – i přes to, že byla a je významným vlastníkem dluhu USA, nevedlo to k podstatnější změně v postoji USA vůči Číně a čínským zájmům.

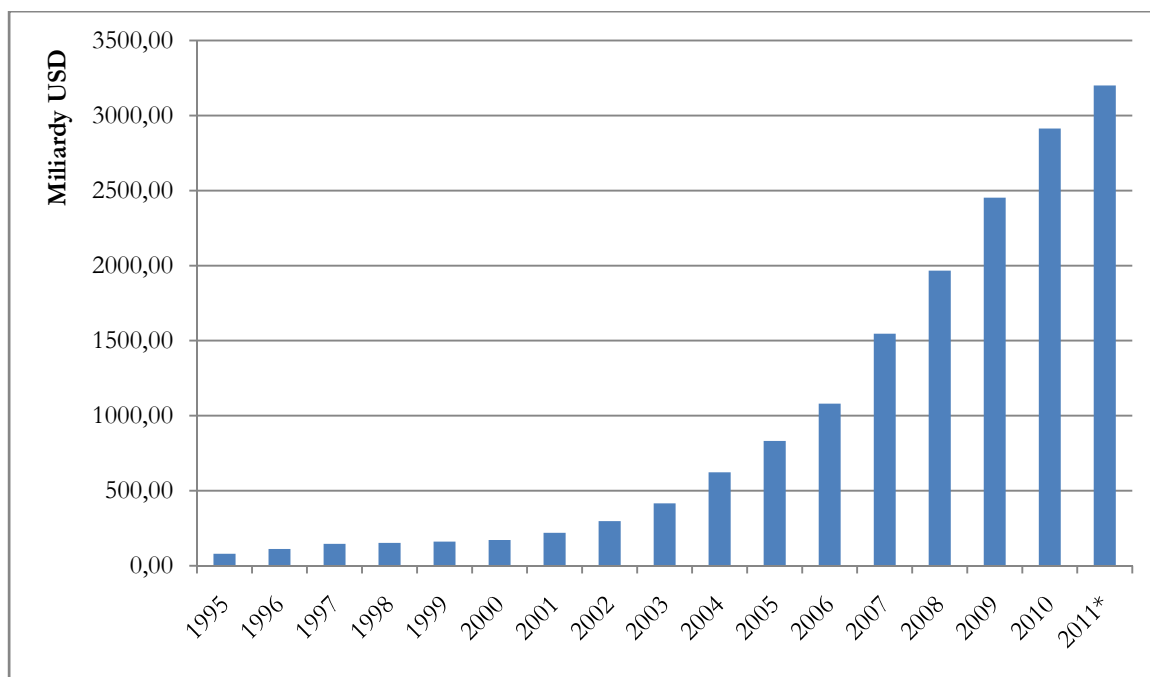
Použitá literatura a zdroje dat

Kissinger, Henry: On China. Penguin Press, 2011

World Development Indicators database

WTO: Trade Profiles, 2011

Graf č. 1 – Vývoj celkového objemu čínských rezerv v mld. USD

Zdroj: World Development Indicators a Reuters (2011)

© Vilém Semerák, PhD

Vydal a vytiskl Národohospodářský ústav AVČR, v.v.i., Politických vězňů 7, 11121 Praha 1.

Elektronická verze této publikace je k dispozici na
http://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2011_09.pdf

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autora a nikoli oficiální stanoviska Národohospodářského ústavu AVČR, v.v.i., či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE).